

אנו יראים מחומר עוון שבועת-שווא כראוי, וכפי שהיו זהירים אבותינו, ולכך בוחרים בתי-הדין להימנע מאפשרות חמורה זו.

הגמרא במסכת בבא מציעא (ה' ע"ב) דנה האם שייך לחשוש שמא "מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא", כלומר האם מי שחשוד על ממון שנטל לעצמו שלא כדין חשוד גם-כן באיסור שבועה לשקר, לומר שלא יוכלו הדיינים לסמוך על שבועותיו?

הגמ' מסתפקת בשאלה זו, ולא מסיקה מסקנה ברורה. בכל אופן ברור איפה שאף למאן דאמר שאיננו חשוד על השבועה, היינו מאחר שבני-האדם יראים מאיסור שבועה לשקר יותר מאשר איסור גזל. אמנם אם ברור שאין האנשים יראים כראוי מאיסור שבועה לשקר בוודאי שאין לבית הדין להביאם לידי נסיון חמור כזה.

מחמת כן נמנעים בתי הדין מהטלת שבועה על בעלי-הדין¹² ומעדיפים את הפשרה.

ט. הסבר מחשבתי לחומרת שבועת השקר

לסיום נביא מדברי המהרש"א בביאור הגמרא במסכת שבועות (ל"ט ע"א) שבשעה שאמר הקב"ה לא תשא כו' נזדעזע כל העולם כולו וז"ל, "הוא מבואר ששמו של יתברך הגדול הוא קיומו של עולם ויסודו שבו ברא העולמות, כמו שכתוב כי ביה ה' צור עולמים. ולזה המשיא שמו לשוא הוא מתיש כח פמליא של מעלה.

ויסוד הזה והוא הטעם בזה שאמרו דברים שאין אש ומים מכלה אותן שבועת שקר מכלה אותן כדכתיב 'וכלתו את עציו', לפי שמסלק מהן כח ויסוד הבריאה המקיימם שהם אותיות השם, וכדמסיק לקמן דהיינו טעמא דכתיב בהו 'לא ינקה' ואפילו לשבים, ועל-פי מה שאמרו ראה שאין העולם מתקיים ברא התשובה והכא דאין התשובה מועלת נזדעזע קיומו של עולם".

¹² עיין עוד במאמר של הרב נתן חי בקובץ משפטי ארץ שם קיבץ מספר דוגמאות לכך שאף בדורותינו נהגו בתי-דין להשביע לעיתים רחוקות. בדבריו מנה את הדיינים החשובים הרב משה כלפון הכהן בעל שו"ת "שואל ונשאל" (חלק א, חו"מ סימן כט), הרב שלמה שמשון קרליץ בעל שו"ת "עטרת שלמה" (חלק ב, לו, ז), הרב יצחק וייס בעל שו"ת "מנחת יצחק" (חלק י, סימן קמד), פס"ד בית הדין הגדול בירושלים תשל"ז/126 (הובא במשפטי שאול מ"ה), הרב ניסים קרליץ חייב בעל דין שבועת "אין לי" שמקורה בדברי הגאונים, בשנת תשמ"ז.

יש לציין שבכל המקרים הללו מדובר בחברה שמורה ומצומצמת ובאנשים יראי-שמים שלא היה בהם כ"כ לחשוש לשבועת שקר חלילה.

טוען ונטען

ח. לטעון שקר בבית דין כדי להוציא צדק

במצב שאדם יודע שהאמת איתו ובעל דינו משקר, האם מותר לנקוט בצעדים שאינם מדוייקים על-מנת להטות את הדין לטובתו? לדוגמא; שמעון מוחזק בגזילה בחפץ ששייך לראובן. האם במצב כזה שאין לראובן עדים וראייה שהדין עמו, יהיה מותר לו 'לזייף' ראייה שתוכיח שהצדק עימו או לא?

■ תשובה:

הש"ך (סימן ע"ה ס"ק א') דן בסוגיית זו וזו לשונו:

אסור לטעון שקר כדי לעוות הדין או כדי לעכבו אף על פי שהוא זכאי. כגון מי שהיה נושה בחבירו מנה, לא יטענו מאתים כדי שיודה במנה ויתחייב שבועה ויגלגל עליו ממקום אחר.

קטבת חיים

היה נושה מנה וטענו מאתים, לא יאמר אכפור הכל בבית דין ואודה לו במנה בינו לביני כדי שלא אתחייב לו שבועת התורה.

היו שלשה נושים מנה באחד וכפר בהן, לא יהיה אחד תובע ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו יחלקו.

היה טוענו מנה על פי עד אחד וכפר בו, לא יאמר לאחד בוא אני ואתה ונעידנו ונוציא גזילה מתחת ידו.

כל זה מתבאר מהש"ס פרק שבועת העדות (דף ל"א ע"א) והתוספתא דשבועות (פרק ה' ה"ב), רמב"ם סוף הלכות טוען ונטען, וסמ"ג עשין ק"ז.

כיוצא בדבר נשאל הרשב"א (חלק ג, סימן פא): "...על כן שואל אני, אם מותר לטעון שקר לאפוקי זוזי, כי היכי דשרי ליה למימחי חבריה [-להכות את חבירו], אף על גב דעבר על לא יוסיף, פן יוסיף?"

וכתב להשיב על-דבריו: "תשובה, חס ליה לזרעיה דאברהם דלימא שיקרא, ואפילו במקום פסידא, דכתיב: 'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב'. וגדולה מזו אמרו בפרק שבועת העדות, שאפילו באומר אמת, אלא שהדבור אינו על אותו דרך שאמרו - אסרו, וכדאמרינן התם: מנין לשלשה שהפקידו אצל אחד, וכפר בהן,

מנין שלא יהא אחד תובע, ושנים מעידים? תלמוד לומר 'מדבר שקר תרחק'; וזה ודאי אמת, כמו שמעידין אלו שהממון הופקד בידו בפניהם, ואפילו הכי, כיון שהן אומרים בתורת עדות, אסור. אלא שכל מקום שיש מיגו אנו מאמינים שהאמת כמו שטוען. שאילו בא לשקר, היה לו לטעון טענה אחרת בשקר, שהיה נאמן בה".

מדברי הפוסקים הנזכרים עולה בבירור שאין היתר לנהוג בצורה שקרית כזו על-מנת לזכות בדין אף על-פי שהממון שלך הוא, והרי זה בכלל הדין 'מדבר שקר תרחק'.

אולם למרות זאת אל ירך לבבך בכך שאין בכוחך להוכיח צדקתך בדין, שהרי רבונו של-עולם מסובב הסיבות ויודע כל תעלומות 'א-ל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא'. ואם פלוני נטל ממון שלא כדין מחברו, סוף הממון לשוב לבעליו עד הפרוטה האחרונה.

ט. מידע לא מדויק למינהלת הגירוש

האם מותר למסור מידע שאינו מדויק למינהלת גירוש גוש-קטיף בכדי לקבל את הפיצויים המגיעים למגורשים [המדובר הוא במקום שהפיצויים מגיעים לי ^{המגורשים} על-פי דין, אולם לא אוכל לקבלו באמצעות מסירת הנתונים הקיימים בדין]?

■ תשובה:

בנושא זה דנו אחרונים רבים, עיין קובץ תחומין (כרך כ"ו-כ"ז). ולחיבת הקודש אצרף מכתב שכתבתיה בנושא זה להרה"ג יעקב אפשטיין שליט"א בעל שו"ת "חבל נחלתו":

לכבוד הרה"ג ר' יעקב אפשטיין שליט"א, השלום והברכה.

ראה ראיתי את תשובתו בשו"ת חבל נחלתו בנוגע לנתינת מידע לא מדויק למינהלת הגירוש על-מנת לקבל הפיצוי המגיע. ואכן דבריו ישרו מאד לענ"ד, על כן נוראות נפלאתי על התגובות שהתעוררו בעקבותיו... לגופו של עניין רציתי להציע מה שעלה בדעתי לחזק את הדברים: